

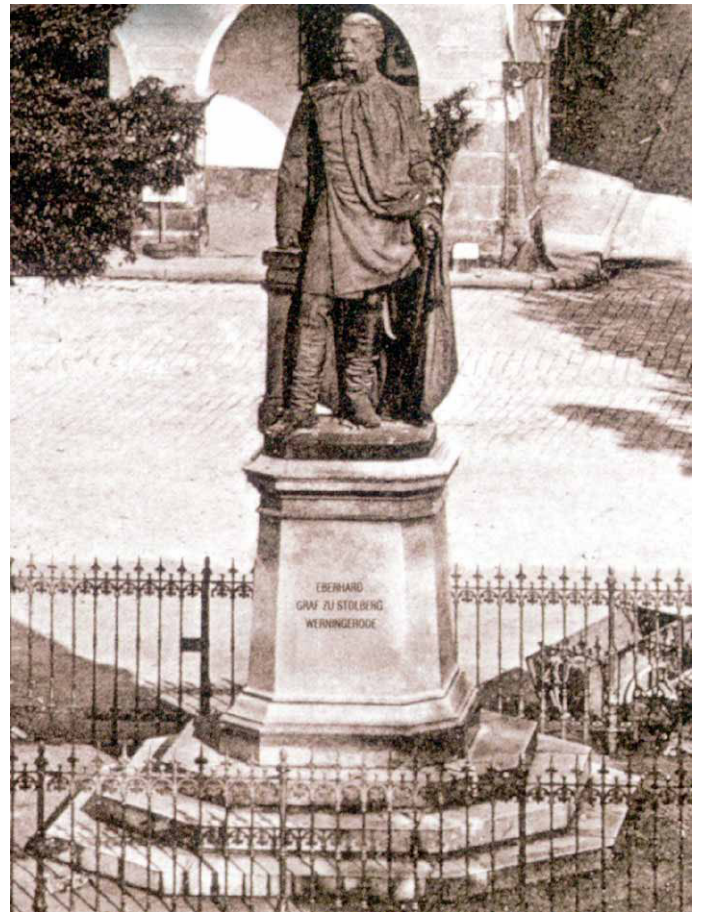
Pomnik Stolberga na rynku w Kamiennej Górze

Urodzony w 1810 roku Eberhard Graf zu Stolberg-Wernigerode dorastał w należącym do jego ojca podkamiennogórskim zamku Grodztwo. Po ukończeniu szkół w Bolesławcu i Głogowie w 1830 roku wstąpił do pruskiej armii, w której służył do swojego ślubu w 1842 roku. Po zakończeniu czynnej służby wojskowej rozpoczął karierę polityczną. Aktywnie działał w parlamencie, przez wiele lat był starostą kamiennogórskim, w późniejszych latach również nadprezydentem prowincji śląskiej. Liczba jego tytułów i pełnionych funkcji była niezmiernie długa. Ten wielce zasłużony obywatel miasta zmarł w 1872 roku, a uroczyste pochowanie go na tutejszym cmentarzu ewangelickim.

Już w kilka lat po śmierci postanowiono, że w uznaniu jego zasług należy wznieść stosowne upamiętnienie. W 1876 roku zawiązał się komitet budowy pomnika, który zaczął zbierać na ten cel fundusze. Wykonawcą pomnika został Johannes Pfuhl z Berlina. Wysoki na 9 stóp posąg ustawiono na ośmiokątnym cokole z polerowanego granitu, do którego wiodły trzy stopnie, również ośmiokątne i granitowe, lecz matowe. Cały monument mierzył 22 stopy wysokości, a jedyną jego ozdobę stanowił umieszczony z przodu i wykonany ze złoconych liter napis: Eberhard Graf zu Stolberg Wernigerode.

Wzniesienie pomnika planowano na sierpień 1878 roku, jednak podczas przygotowywania odlewu w Lauchhammer doszło do szeregu zdarzeń, które opóźniły wykonanie posągu. Ostatecznie prace artystyczne ukończono wiosną 1879 roku, a odlew dotarł do Kamiennej Góry 14 sierpnia tego roku. Cokół wykonano z granitu wydobytego w kamieniołomie koło Strzegomia. Całkowity koszt wzniesienia pomnika wyniósł 48 tysięcy marek¹. Uroczyste odsłonięcie monumentu odbyło się 2 września 1879 roku.

Niezbyt długo podobizna zasłużonego obywatela powstała na środku kamiennogórskiego rynku. Ten wykonany z brązu posąg Niemcy zdemontowali już w czasie trwającej w latach 1914-1918 pierwszej wojny światowej, a uzyskane w ten sposób surowce wykorzystano do celów zbrojeniowych. Józef Chęć, zasłużony badacz historii Kamiennej Góry, w jednym ze swoich opracowań zamieścił widokówkę datowaną na 1913 rok, gdzie na samym środku rynku widać pozbawiony rzeźby postument². Wynikałoby z tego, że częściowego demontażu pomnika dokonano już w trakcie przygotowań do wojny.

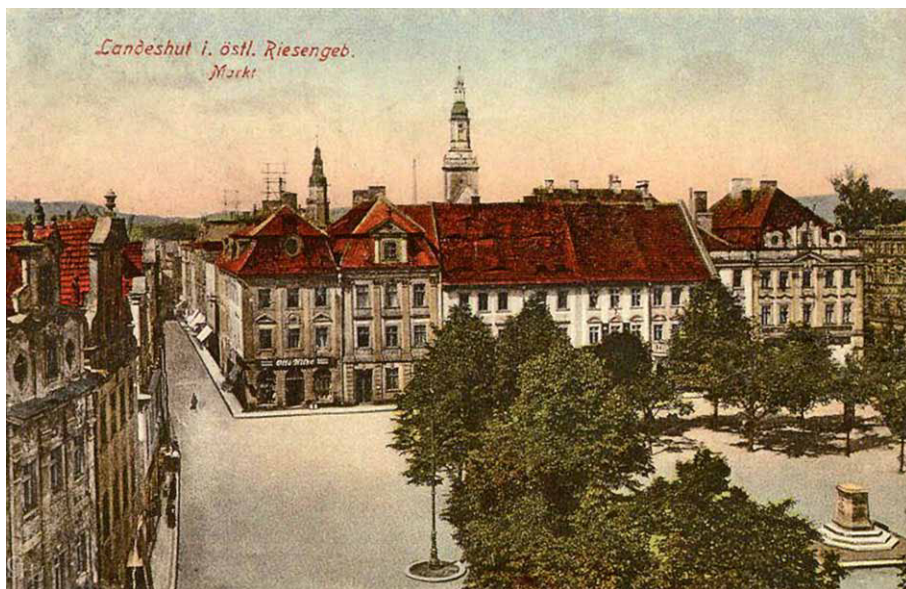

Pomnika Eberharda Grafa zu Stolberg-Wernigerode. Zdjęcie: J. Chęć, dz. cyt., s. 34

Uroczystości odsłonięcia pomnika Eberharda Grafa zu Stolberg-Wernigerode, 2 września 1879 roku. Zdjęcie: J. Chęć, dz. cyt., s. 34

W późniejszych latach centrum rynku zostało przebudowane, a w miejscu pomnika powstała fontanna. Jednak nie wiem, kiedy zdemontowano sam cokół. We wspomnieniach jednej z mieszkanek miasta, urodzonej w roku zakończenia pierwszej wojny światowej, natrafiłem na wzmiankę, że centralnym punktem rynku była właśnie podstawa pomnika Stolberga³. Jeśli rzeczywiście widziała go tam ona osobiście, to demontażu musiano dokonać wiele lat po wojnie.

**Kamienogórski rynek z samym cokółem pomnika.
Zdjęcie: J. Chęć, dz. cyt., s. 35**

Propozycja ponownego wykorzystania zachowanego cokołu. Źródło: „Regionalny Tygodnik Informacyjny”, 12 marca 2009 roku

łował sprzedać go do zakładu kamieniarskiego w celu pocięcia na płytki granitowe. Losami tego zabytku zainteresował się wówczas Józef Chęć i ostatecznie udało się doprowadzić do przetransportowania i zmagazyrowania go na terenie Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji przy ul. Zamkowej w Kamiennej Górze.

Granitowy cokół, na którym niegdyś stał hrabia Stolberg-Wernigerode, po usunięciu z rynku przez kilka lat przechowywano w pierwszym kamieniołomie przed mostem Kolejki Doliny Zadnrny, czyli mniej więcej w miejscu, gdzie dzisiejsza ul. Staszica przechodzi w ul. Wiejską. W czasach nazistowskich ustawiono go na placu defiladowym pomiędzy szkołą ludową a gimnazjum, gdzie był używany jako podium mówcy⁴. W tym samym miejscu znajdował się także w latach powojennych. Jednak teraz przemawiali z niego już nie hitlerowcy, lecz komuniści w trakcie uroczystości państwowych.

Dawny plac defiladowy stał się boiskiem przy Szkole Podstawowej nr 1 i tutaj, wbudowany w skarpę ziemną, postument przetrwał do 2005 roku. Wówczas to przeprowadzono pewne prace ziemne i cokół wykopano⁵. Rok później został wywieziony i ktoś usi-

Cokół pomnika Stolberga. Współczesne zdjęcia: Marian Gabrowski, październik 2024 roku

W 2009 roku w kamiennogórskiej gazecie wzmiankowano pomysł Józefa Chęcia, aby podjąć starania o ponownie wykorzystanie dawnego cokołu. Mógłby on zostać odpowiednio zmodernizowany i uzupełniony np. o płaskorzeźby ludzi zasłużonych dla miasta⁶. Planów tych nigdy nie zrealizowano.

Choć od dawna wiedziałem o tym, że niegdyś na kamiennogórskim rynku stało upamiętnienie Stolberga, to umknął mi gdzieś fakt, że postument tego pomnika istnieje do dziś. Informację na jego temat przekazał mi jakiś czas temu Bartosz Bębenek. Udałem się we wskazane przez niego miejsce i zza ogrodzenia dostrzegłem granitowy cokół. W Miejskim Przedsiębiorstwie Wodociągów i Kanalizacji bez problemu udało mi się uzyskać zgodę na obejrzenie pozostałości pomnika z bliska i wykonanie kilku zdjęć.

Zmagazynowano tu trzy granitowe bloki. Dwa z nich ustawiono jeden na drugim, mają one łącznie niemal 160 cm wysokości. Obok leży trzeci, pierwotnie umieszczony na samym szczycie, mierzący kolejne 40 cm. Wymiary w górnej części cokołu to mniej więcej 120×120 cm. Dwa bloki mają ozdobnie obrobione krawędzie.

Z przodu pomnika widać grubo ponad setkę małych otworów, służących niegdyś do zamontowania napisu *Eberhard Graf zu Stolberg Wernigerode*. Patrząc na archiwalne zdjęcie, można zauważyć, że wywiercono ich po kilka pod każdym znakiem, a ich układ odpowiada konturom kolejnych liter.

Fakt istnienia dobrze zachowanego cokołu pomnika, który zdemontowany został przez Niemców ponad sto lat temu, jest dość niespotykany. Ciekawy też jestem, jaka przyszłość czeka te granitowe bloki.

Marian Gabrowski

Przypisy

1 *Denkschrift zur Enthüllungsfeier des Graf Stolberg-Denkmal in Landeshut am 2. September 1879*, [w:] *Schlesischer Gebirgsbote*, nr 30/1965, s. 469-471.

2 J. Chęć, *Kamienna Góra i okolice na widokówkach z XIX i XX wieku*, Kamienna Góra 2010, s. 35.

3 E. Streibel, *Der Landeshuter Markt und seine Bewohner*, [w:] *Schlesischer Gebirgsbote*, nr 3/1985, s. 40.

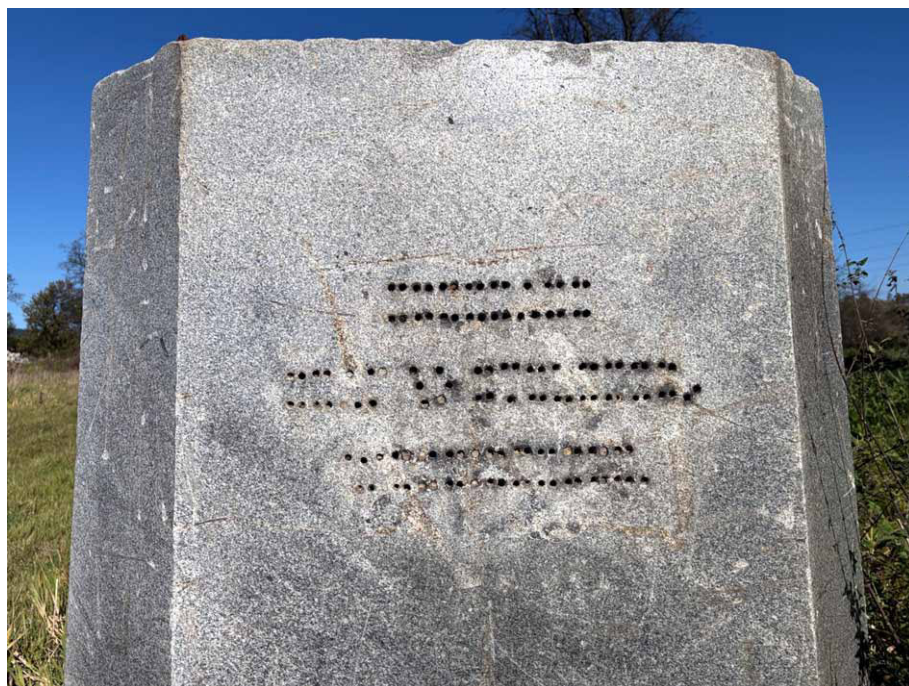
4 K. Vogt, *Anmerkung zum Bericht „Marktplatz Landeshut“ im SGB Nr. 5/2009*, [w:] *Schlesischer Gebirgsbote*, nr 6/2009, s. 185.

5 J. Chęć, dz. cyt., s. 35.

6 M. Kobeszko, *Symbol dla miasta*, [w:] *Regionalny Tygodnik Informacyjny*, 12 marca 2009 roku, s. 12.

Zbliżenie na zdobioną krawędź cokołu

**Otwory służące niegdyś do zamontowania liter tworzących napis:
*Eberhard Graf zu Stolberg Wernigerode***